

## OILADAGI ZO'RAVONLIK SHAKLLARI VA VOSITALARINING TIPOLOGIYASI

**Panjizoda Hurriyatxon Ziyod qizi Zoxiriy**

*“Oila va hotin qizlar ilmiy-tadqiqot instituti” tayanch doktoranti*

*Ilmiy rahbar:sot.f.f.d. (PhD)***Xodjayev Sobir Jumayevich**

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada oiladagi zo'ravonlik shakllari va vositalarining tipologiyasi, zo'ravonlik ta'riflari, zo'ravonlikka beriladigan jazolar yoritib berilgan.

**Kalit so'zlar:** oila, zo'ravonlik, hotin, qizlar, jismoniy zo'ravonlik, jinsiy zo'ravonlik, ruhiy zo'ravonlik.

### KIRISH

Ayollar va qizlarga nisbatan zo'ravonlik dunyodagi eng keng tarqalgan inson huquqlari buzilishlaridan biri bo'lib, dunyoning har bir burchagida har kuni, ko'p marta sodir bo'ladi. Bu ayollar va qizlarga jiddiy qisqa va uzoq muddatli jismoniy, iqtisodiy va psixologik oqibatlariga olib keladi, ularning jamiyatda to'liq va teng ishtirok etishiga to'sqinlik qiladi. Uning shaxslar, oilalar va umuman jamiyat hayotiga ta'sirining kattaligi beqiyosdir. Pandemiya tomonidan yaratilgan sharoitlar, jumladan, blokirovkalar, harakatchanlikning pasayishi, izolyatsiyaning kuchayishi, stress va iqtisodiy noaniqlik – oiladagi zo'ravonlikning keskin o'sishiga olib keldi va ayollar va qizlarni zo'ravonlikning boshqa shakllariga, bolalar nikohidan tortib, onlayn jinsiy zo'ravonlikka duchor qildi.

### ASOSIY QISM

Ayollar va qizlarga nisbatan zo'ravonlik ayollar va qizlarga jismoniy, jinsiy yoki ruhiy zarar yetkazish yoki azob-uqubatlariga olib keladigan yoki olib kelishi mumkin bo'lgan har qanday jinsga asoslangan zo'ravonlik harakati, shu jumladan bunday xatti-harakatlar tahdidi, majburlash yoki o'zboshimchalik bilan ozodlikdan mahrum qilish, jamoat yoki shaxsiy hayotda sodir bo'ladimi. Ayollar va qizlarga nisbatan zo'ravonlik oilada yoki umumiy jamoada sodir bo'ladigan va davlat tomonidan sodir etilgan yoki kechirilgan jismoniy, jinsiy va psixologik zo'ravonliklarni o'z ichiga oladi, lekin ular bilan cheklanmaydi.

JSSST zo'ravonlikga “Jismoniy kuch yoki kuchni qasddan ishlatish, tahdid qilingan yoki haqiqiy, o'ziga, boshqa shaxsga yoki guruhga yoki jamoaga qarshi, shikastlanish, o'lim, psixologik zarar, noto'g'ri rivojlanish yoki mahrumlikka olib keladigan har qanday hatti-hatakati.” deya ta'rif bergan.

Oiladagi zo'ravonlik-bu qasddan qo'rqitish, jismoniy tajovuz, batareya, jinsiy tajovuz va yoki boshqa shafqatsiz xatti-harakatlar, bir yaqin sherik tomonidan boshqasiga qarshi qilingan kuch va boshqaruvning tizimli naqshining bir qismi

sifatida. Bunga jismoniy zo'ravonlik, jinsiy zo'ravonlik, psixologik zo'ravonlik va hissiy zo'ravonlik kiradi. Oiladagi zo'ravonlikning chastotasi va zo'ravonligi keskin farq qilishi mumkin; ammo, oiladagi zo'ravonlikning doimiy tarkibiy qismi-bu sherikning boshqasi ustidan hokimiyat va nazoratni saqlab qolish bo'yicha izchil harakatlari.

Oiladagi zo'ravonlik yoshi, iqtisodiy holati, jinsiy orientatsiyasi, jinsi, irqi, dini yoki millatidan qat'i nazar, har bir jamiyatdagi shaxslarga ta'sir qiluvchi epidemiyadir. Bu ko'pincha hissiy zo'ravonlik va nazorat qiluvchi xatti-harakatlar bilan birga keladi, bu hukmronlik va nazoratning tizimli naqshining faqat bir qismidir. Oiladagi zo'ravonlik jismoniy shikastlanish, psixologik travma va og'ir holatlarda hatto o'limga olib kelishi mumkin. Oiladagi zo'ravonlikning halokatli jismoniy, hissiy va psixologik oqibatlari avlodlarni kesib o'tishi va umr bo'yi davom etishi mumkin.

### **OILADAGI ZO'RAVONLIKNING KENG TARQALGAN 5 SHAKLI MAVJUD:**

1. Jismoniy. Jismoniy shikast yetkazish yoki yetkazishga urinish misol: ushlar, chimchilash, itarish, urish, urish, tishlash, qo'lni burish, tepish, mushtlash, to'mtoq narsalar bilan urish, pichoqlash, otish. Sog'liqni saqlash uchun zarur bo'lgan manbalarga kirishni to'xtatish misol: dori-darmon, tibbiy yordam, nogironlar aravachasi, oziq-ovqat yoki suyuqlik, uyqu, spirtli ichimliklarni yoki boshqa giyohvand moddalarni iste'mol qilishga majburlaydigan gigienik yordam.

2. Jinsiy. Har qanday jinsiy aloqani roziligisiz majburlash yoki majburlashga urinish. Misol: oilaviy zo'rlash, tanishini zo'rlash, jismoniy kaltaklashdan keyin majburiy jinsiy aloqa, tananing jinsiy qismlariga hujumlar, majburiy fohishalik, erkalash, sodomiya, boshqalar bilan jinsiy aloqa. Jabrlanuvchining shahvoniyligini buzishga urinish misol: unga jinsiy kamsituvchi tarzda munosabatda bo'lish, jinsiy ishlash va istakni tanqid qilish, xiyonatda ayblash, jinsiy aloqani yashirish

3. Psixologik. Qo'rquvni uyg'otish yoki uyg'otishga urinish. Misol: qo'rqitish, o'ziga, jabrlanuvchiga va yoki boshqalarga jismoniy zarar yetkazish bilan tahdid qilish, bolalarga zarar eytkazish va yoki o'g'irlash bilan tahdid qilish, tahdid qilish, shantaj qilish, ta'qib qilish, uy hayvonlari va mulkni yo'q qilish, aqliy o'yinlar, ta'qib qilish.

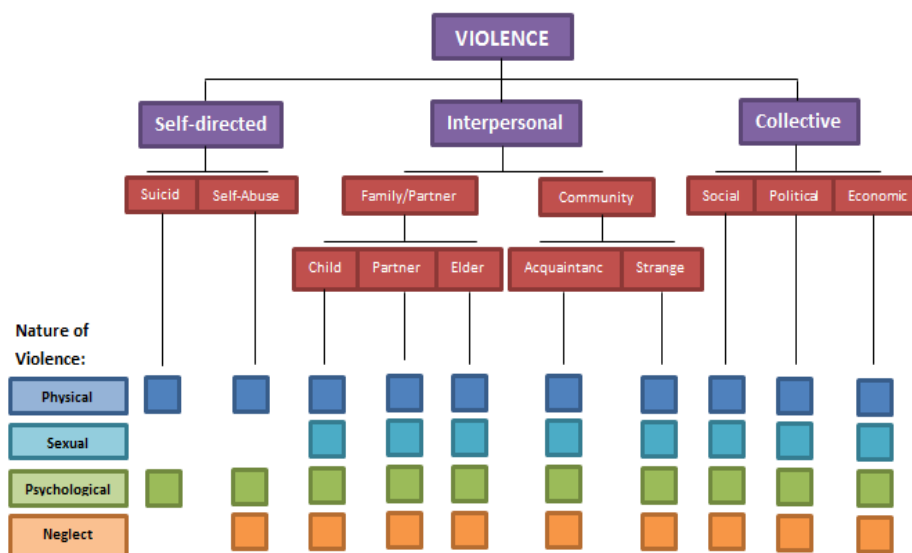
Jabrlanuvchini do'stlari, oilasi, maktabi va yoki ishidan ajratish yoki ajratishga urinish misol: telefon va yoki transportga kirishni to'xtatish, jabrlanuvchining shaxsiy munosabatlariga putur yetkazish, boshqalarni ta'qib qilish, doimiy "tekshirish", doimiy hamrohlik, asossiz ayblovlardan foydalanish, majburiy qamoq.

4. Hissiy. Qurbonning qadr-qimmatini buzish yoki buzishga urinish. Misol: doimiy tanqid, jabrlanuvchining qobiliyatlari va malakalarini kamsitish, ism-sharif,

haqorat, xafagarchilik, jim muomala, jabrlanuvchining his-tuyg'ulari va hissiyotlarini aybni qo'zg'atish uchun manipulyatsiya qilish, sherikning bolalar bilan munosabatlarini buzish, va'dalarni qayta-qayta bajarish va buzish.

5. Iqtisodiy. Jabrlanuvchini moliyaviy jihatdan qaram qilish yoki qilishga urinish. Misol:moliyaviy resurslar, shu jumladan jabrlanuvchining topgan daromadi yoki jamoat yordami yoki ijtimoiy ta'minot orqali olingan resurslar ustidan to'liq nazoratni saqlash, pulni ushlab qolish va yoki pulga kirish, maktabga borishni taqiqlash, ishga joylashishni taqiqlash, ish joyida ta'qib qilish, javobgarlikni talab qilish va sarflangan barcha pullar uchun asos, majburiy farovonlik firibgarligi, jabrlanuvchi to'lov uchun javobgar bo'lgan oilaviy hisob-kitoblarni ushlab qolish to'g'risida ma'lumot.

Quyidagi grafik zo'ravonlik turlari va zo'ravonlik harakatlarining tabiati o'rtasidagi ushbu aloqalarni aks ettiradi. Grafik gorizontol ravishda kimga ta'sir qilishini ko'rsatadi, vertikal ravishda esa ularning qanday ta'sir qilishini tasvirlaydi.



Zo'ravonlikning ushbu tipologiyasi shaxslar, oilalar va jamoalar hayotidagi zo'ravonlikning murakkab shakllarini tushunish uchun foydali asos yaratadi. Bu zo'ravonlik harakatlarining tabiatini, sozlamaning dolzarbligini, jinoyatchi va jabrlanuvchi o'rtasidagi munosabatlarni va jamoaviy zo'ravonlik holatida zo'ravonlik uchun mumkin bo'lgan motivlarni aks ettiradi. Shuni yodda tutish kerakki, bu shunchaki model va aslida zo'ravonlik turlari yoki tabiati o'rtasidagi bo'linish chiziqlari har doim ham aniq emas - ular osongina bir-birining ustiga chiqishi va bir-biriga ta'sir qilishi yoki mustahkamlashi mumkin.

### XULOSA

Ayol yoki bolani urish zo'ravonlik harakatidir. Biroq, jismoniy jazo harakatlari jinoiy huquqbuzarlik sifatida ko'riladimi, mamlakat qonunchiligiga va ayollar va bolalarga nisbatan ijtimoiy munosabatlarga qarab farq qiladi. Ba'zi mamlakatlarda

qonunlar jismoniy jazoni jinoiy harakat sifatida tasniflaydi. Boshqa ko'plab mamlakatlarda bu jinoyat emas va zarur intizomiy choralar sifatida oqlanadi.

Qilmish jinoyat deb tasniflanadimi yoki yo'qmi, mamlakat qonunlariga bog'liq. Shuning uchun jinoyat qonunni buzish va belgilangan qoidalardan chetga chiqish yoki qonunda talab qilinadigan harakatni sodir etmaslik deb ta'riflanishi mumkin. Boshqa tomondan, zo'ravonlik jismoniy tajovuz harakati bo'lib, aksariyat hollarda zarar keltiradi. Zo'ravonlik harakati jinoyat deb hisoblanadimi, mamlakatdan mamlakatga o'zgaradi va vaqt o'tishi bilan o'zgarishi mumkin, chunki mamlakatlar o'zgaruvchan siyosiy tizimlar va ijtimoiy qadriyatlar tufayli o'z qonunlarini moslashtiradilar. Ushbu ikki tushuncha o'rtasidagi farqni tushunish to'g'ri javob berish va samarali profilaktika strategiyasini qabul qilishda muhimdir.

### FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. "Violence behaviour" Written by Kristine M. Jacquin. Fact-checked by The Editors of Encyclopaedia Britannica. Last Updated: Jul 5, 2023 • [Article History](#). <https://www.britannica.com/topic/>
2. <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/faqs/types-of-violence>
3. "What is violence?" <https://www.safespaces.org.za/understand/entry/what-is-violence>
4. <https://woodbridgedvrt.org/five-forms-of-domestic-violence>
4. Исраилова, М. Н. (2016). Новые педагогические технологии изучения латинского языка в медицинских вузах. *Психология и педагогика: методика и проблемы практического применения*, (53), 66-71.
5. Исраилова, М. Н. (2017). Формирование принципов устойчивого развития в обучении иностранным языкам. *Международные научные исследования*, (1), 161-163.
6. Исраилова, М. Н. (2022, March). К ВОПРОСУ О СОВРЕМЕННОМ СОСТОЯНИИ ЛАТИНИ. In *Конференция состоялась* (Vol. 5, p. 414).
7. Israilova, M. N. (2017). New Pedagogical Technologies of Studying Latin in Medical Schools. *Eastern European Scientific Journal*, (1).
8. Israilova, M. N., & Yuldasheva, D. Y. (2021). PECULIARITIES OF TEACHING LATIN LANGUAGE AT MEDICAL UNIVERSITIES. *Eastern European Scientific Journal*, (2).
9. Исраилова, М. Н. (2021, November). ТЕХНОЛОГИЯ ИЗУЧЕНИЯ ЛАТИНСКОГО ЯЗЫКА В МЕДИЦИНСКОМ ВУЗЕ. In *International journal of conference series on education and social sciences (Online)* (Vol. 1, No. 2).

10. Исраилова, М. Н., Юлдашева, Д. Ю., & Сайфуллаева, Л. С. (2021). Педагогические технологии на занятиях по латинскому языку в медицинском вузе. *Вестник науки и образования*, (16-2 (119)), 47-49.
11. Исраилова, М. Н. (2019). Принципы преподавания латинского языка в медицинском вузе. *Academy*, (12 (51)), 58-60.
12. Исраилова, М. Н. (2022, August). К ВОПРОСУ О СОВРЕМЕННОМ СОСТОЯНИИ ЛАТЫНИ: Исраилова Махсуда Нигматуллаевна, Доцент кафедры Латинского языка ТГСИ. In *Научно-практическая конференция*.
13. Исраилова, М. Н., & Сайфуллаева, Л. С. (2022, August). ТИББИЁТ ТАЪЛИМ МУАССАСИДА ЛОТИН ТИЛИНИ ЎЎҚИТИШ ЖАРАЁНИДА ИНТЕЛЛЕКТУАЛ-МАДАНИЙ РИВОЖЛАНИШ: Исраилова МН доцент PhD, Сайфуллаева ЛС ассистент Тошкент давлат стоматология институти Sayfullayevalola1@ gmail. com. In *Научно-практическая конференция*.
14. Исраилова, М. Н. (2022, August). ЭФФЕКТИВНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ИЗУЧЕНИЯ ЛАТИНСКОГО ЯЗЫКА НА ОСНОВЕ МОДЕЛИРОВАНИЯ ДИДАКТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ИНТЕЛЕКТУАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО РАЗВИТИЯ: Исраилова МН, доц. PhD Ташкентский Государственный Стоматологический Институт oydinboymatova80@ gmail. com. In *Научно-практическая конференция*.
15. Исраилова, М. Н. (2018). ИННОВАЦИИ В МЕДИЦИНСКОМ ОБРАЗОВАНИИ ПОСРЕДСТВОМ ВНЕДРЕНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS AND PROSPECTS OF MODERN SCIENCE AND EDUCATION* (pp. 68-69).
16. Исраилова, М. Н., Абидова, М. И., & Юлдашева, Д. Ю. (2022). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ НА ЗАНЯТИЯХ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА ДЛЯ РАЗВИТИЯ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ У СТУДЕНТОВ. *Экономика и социум*, (11-2 (102)), 422-425.
17. Исраилова, М. Н., Абидова, М. И., & Сайфуллаева, Л. С. (2022). ВНЕДРЕНИЕ СОВРЕМЕННЫХ МЕТОДОВ И ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕСС ОБУЧЕНИЯ ЛАТИНСКОГО ЯЗЫКА. *Экономика и социум*, (11-2 (102)), 426-429.
18. Исмаилова, М. Н., & Кобиров, К. Х. ВЕСТНИК НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ. *ВЕСТНИК НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ Учредители: Олимп*, 60-62.





19. Исраилова, М., Сайфуллаева, Л., & Дулдулова, Н. (2023). Lotin tilini o'qitish jarayonida axborot texnologiyalarining o'rni. *Общество и инновации*, 4(2), 148-151.

20. Nig'matillayevna, I. M. (2022). BENEFITS OF USING VIDEO IN ELT. *American Journal of Research in Humanities and Social Sciences*, 6, 7-12.

21. Nigmatullaevna, I. M. THE USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF TEACHING MEDICAL LATIN.

22. жери Контакттыктык, Ж. Кызыл-Кыя шаарынын участкалык шайлоо комиссияларынын сапаттык курамы. *Восток*, 14, 1.

23. Беляева, Н. Л. (2021). ШКОЛЬНАЯ СЛУЖБА ПРИМИРЕНИЯ КАК СОВРЕМЕННАЯ ФОРМА ПРОФИЛАКТИКИ. In *БЕЗОПАСНОЕ ДЕТСТВО КАК ПРАВОВОЙ И СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ КОНЦЕПТ* (pp. 27-30).